

3.7. ΤΟ ΑΣΥΜΒΑΤΟ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥ ΗΘΟΥΣ ΜΕ ΤΟΝ ΦΑΝΑΤΙΣΜΟ

Δίκαιο και άδικο

Ας εντοπίσουμε και ας καταγράψουμε εκδηλώσεις φανατικών συμπεριφορών, που έχουμε παρατηρήσει στο περιβάλλον μας. Ας τις μοιραστούμε με τον διπλανό ή τη διπλανή μας και ας καταλήξουμε σε κοινά αποτελέσματα, τα οποία θα ανακοινώσουμε στην ολομέλεια.

Περιπτώσεις θρησκευτικού φανατισμού.

Τα αίτια και η διαδικασία γέννησης του θρησκευτικού φανατισμού

Βλέποντας το σκίτσο, ας προσθέσουμε τη δική μας λεζάντα. Διαβάζοντας έπειτα το κείμενο, ας καταγράψουμε τις απαντήσεις μας στα εξής ερωτήματα: Ποιο ακριβώς είναι το πρόβλημα; Ποιοι συμμετείχαν σε αυτό; Πού συμβαίνει; Πότε συμβαίνει; Ποια είναι τα αίτια;

Ας συζητήσουμε όλες τις απαντήσεις μας στην ολομέλεια της τάξης.

Ζαμπίκος, Μ., Θρησκευτικός φανατισμός (2010).

Ο Νεομάρτυρας Άγιος Ακάκιος ο Ασβεστοχωρίτης

Ο Αθανάσιος (κοσμικό όνομα του Ακακίου) καταγόταν από το Νεοχώρι (σημερινό Ασβεστοχώρι) της Θεσσαλονίκης. Οι γονείς του [...] αναγκάζονται να παραδώσουν τον εννιάχρονο Αθανάσιο σε κάποιον υποδηματοποιό, για να του διδάξει την τέχνη του. Η σκληρή συμπεριφορά του αφεντικού του και η κακομεταχείριση τον εξώθησαν στην εξωμοσία, προκειμένου να απαλλαγεί από τα βάσανα, για να ζήσει μια καλύτερη ζωή. Υιοθετήθηκε από τον Τούρκο ηγεμόνα της περιοχής Ισούφ Μπέη κι έμεινε

κοντά του εννιά χρόνια. Σε ηλικία δεκαοχτώ ετών και εξαιτίας προβλημάτων που είχε με τη μητριά του συκοφαντήθηκε και εκδιώχθηκε. Τότε άρχισε ο δρόμος της επιστροφής. Γυρίζει κοντά στους γονείς του, στη Θεσσαλονίκη. Ακολουθώντας τις συμβουλές τους μεταβαίνει στο Άγιον Όρος, όπου [...] γίνεται μοναχός με το όνομα Ακάκιος και έπειτα από διάστημα έντονης ασκήσεως, έχοντας τις ευλογίες των πατέρων, ξεκινάει στις 10 Απριλίου 1816 για την Κωνσταντινούπολη, για να ξεπλύνει τη ντροπή που ένωθε [...].

Το Σάββατο 29 Απριλίου, αφού προετοιμάστηκε κατάλληλα λαμβάνοντας τα άχραντα μυστήρια, φτάνει «εις το ανώτατον κριτήριο των Οθωμανών», όπου ομολογεί δημοσίως και με παρρησία την πίστη του στον Χριστό [...]. Στην προσπάθειά τους να τον μεταπείσουν, τον φυλακίζουν, τον κολακεύουν, τον εκφοβίζουν, του δίνουν υποσχέσεις, τον βασανίζουν. Δεν τον κλονίζουν όμως. Και όταν βλέπουν το σταθερό του φρόνημα, καταλαβαίνουν πως μάταια κοπιάζουν. Αποφασίζουν, λοιπόν, να τον σκοτώσουν. Έτσι, την 1η Μαΐου 1816 [...] «εις τόπον καλούμενον Δακτυλόπορτον» ο Ακάκιος παρέδωσε διά του ξίφους το αίμα του.

Από την ιστοσελίδα της Ι. Μ. Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως

Διαφορά πίστης και φανατισμού. Η θέση του Χριστιανισμού.

Σε ομάδες ως μοιραστούμε τα παρακάτω κείμενα, που αφορούν τον θρησκευτικό φανατισμό, και ως υπογραμμίσουμε τη βασική τους ιδέα, για να την παρουσιάσουμε. Θα τις καταγράψουμε όλες, ώστε στη συνέχεια να σκιαγραφήσουμε το προφίλ ενός φανατικού θρησκευόμενου.

Ας δημιουργήσουμε ένα περίγραμμα ανθρώπου και ας γράψουμε μέσα σε αυτό: Τι σκέφτεται και ποια συναισθήματα έχει για τη θρησκευτική του κοινότητα. Στη συνέχεια, ας δημιουργήσουμε τα στοιχεία της ταυτότητάς του (όνομα, ηλικία, μόρφωση, επάγγελμα, ασχολίες κ.ά.) και ας τα γράψουμε έξω από το περίγραμμα, δικαιολογώντας τις επιλογές μας.

Ας δούμε το τελικό αποτέλεσμα και ας συζητήσουμε το γιατί μπορεί να έγινε φανατικός θρησκευόμενος. Τέλος, ας γράψουμε όλοι και όλες έξω από το περίγραμμα μία σκέψη μας γι' αυτόν ή, αν μπορούμε, μία συμβουλή.

Έννοια του φανατισμού

Φανατισμός (fanum = ιερό) γενικά ονομάζεται η αποκλειστική και με πάθος προσπάθεια επιβολής των ιδεών ενός ατόμου ή μιας ιδεολογίας. Ο φανατικός δεν ανέχεται αντίθετες απόψεις και είναι πρόθυμος να χρησιμοποιήσει βία για να αντιμετωπίσει τους αντιπάλους του. Σχεδόν συνώνυμη είναι και η μισαλλοδοξία (μίσος για τις απόψεις του άλλου) [...]. Ο θρησκευτικός φανατισμός έχει πολλές μορφές: εμφανίζεται με τη μορφή της θρησκοληψίας (σχολαστικής τήρησης θρησκευτικών εντολών με δεισιδαιμονικά και ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά), του πουριτανισμού (άκριτης αυστηρότητας στην ηθική καθαρότητα), του συντηρητισμού (προσκόλλησης στο παρελθόν) ή του προσηλυτισμού (στρατολόγησης οπαδών με δόλια μέσα). Σε μεγάλες κοινωνικές ομάδες μπορεί να πάρει μορφές, όπως η θεοκρατία (διοίκηση του κράτους με θρησκευτικούς νόμους) ή ο θρησκευτικός επεκτατισμός (με κάθε μέσον προσπάθεια επέκτασης μιας θρησκείας, όπως συνέβη με τον Ισλαμισμό). Έδαφος για να ριζώσει ο φανατισμός είναι κυρίως το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των ανθρώπων, η άγνοια, η έλλειψη δημοκρατικής διαπαιδαγώγησης και διαμόρφωσης δημοκρατικής συνείδησης (άρνηση της άλλης άποψης) και η μειωμένη κριτική ικανότητα.

Σχολικό βιβλίο Θρησκευτικών Β' Λυκείου, ΔΕ 21, σσ. 173-175.

Μισαλλοδοξία

Το πρώτο γνώρισμα του φανατικού είναι η μισαλλοδοξία του. Χωρίς να ενδιαφερθεί καν να μάθει τι ακριβώς υποστηρίζουν οι αντίπαλοί του, απορρίπτει ευθύς εξ αρχής κάθε θέση τους ως εσφαλμένη

και στη συνέχεια ψάχνει να βρει τα επιχειρήματα για την απόρριψη. Άλλωστε βλέπει πάντα τα πράγματα άσπρα - μαύρα, χωρίς καμιά ενδιάμεση απόχρωση. Όλες οι δικές του απόψεις είναι σωστές, ενώ όλες οι διαφορετικές απόψεις είναι εσφαλμένες. Αυτή η στάση του φανατικού προέρχεται από την πεποίθησή του ότι οι δικές του απόψεις και πράξεις είναι απόλυτα σωστές και ορθές. Καμιά αμφιβολία δεν γεννιέται ποτέ μέσα του για ό,τι λέγει και πράττει. Πάντα έχει δίκιο και ενεργεί σωστά. Όχι μόνον οι γενικές αλήθειες, αλλά και κάθε λεπτομέρειά τους είναι αναμφισβήτητα ορθή. Σ' όλα πορεύεται όπως πρέπει. Με τέτοιες προϋποθέσεις δεν είναι δυνατόν να ανοίξει διάλογο ο φανατικός. Όταν μιλεί, το κάνει μόνο για να διαφωτίσει τους άλλους και να τους φέρει στο σωστό δρόμο. Όταν μιλούν οι άλλοι, συνήθως κλείνει τ' αυτιά του και συνεχίζει μετά το δικό του, το ίδιο πάντα τροπάριο, χωρίς καμιά παραλλαγή. Ουσιαστικά δεν ενδιαφέρεται για απόψεις που απορρίπτει ευθύς εξ αρχής με μόνη τη δικαιολογία ότι δεν συμφωνούν με τις δικές του!

Στοιγιάννος, Β. Π. (2011). *Η Εκκλησία στην ιστορία και στο παρόν*. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, σ. 117-118.

Ο φανατισμός δεν μπορεί να επικαλείται Θεό

[...] Θεωρώ τον θρησκευτικό φανατισμό ως παρέκκλιση του γνήσιου θρησκευτικού βιώματος. Ο φανατισμός αυτός, που συχνά εξελίσσεται σε μισαλλοδοξία, αναπτύσσεται είτε από σπέρματα θρησκευτικού τύπου είτε από μη θρησκευτικές ρίζες, όπως από παράγοντες πολιτικούς, εθνικιστικούς, που ζητούν να χρησιμοποιήσουν τη θρησκεία για άλλες επιδιώξεις [...]. Εκτός όμως από τον φανατισμό, που εκδηλώνεται με βίαιο τρόπο, με όπλα, οι διάφοροι φανατικοί χρησιμοποιούν και άλλα μέσα: συκοφαντικά δημοσιεύματα, παραχάραξη κειμένων, περιφρονητικούς χαρακτηρισμούς και διάφορες υποτιμητικές ετικέτες, για να πλήξουν τους αντιφρονούντες και να παραπλανήσουν τους απλοϊκούς. [...] Ο θρησκευτικός φανατισμός δεν εκφράζεται μόνο με καλάσνικοφ, εκφράζεται και με τις τηλεοπτικές κάμερες, και με την επιτίμηση, διότι συνομιλούμε με έναν αλλόθρησκο άνθρωπο, και με τον σνομπισμό του αθεϊσμού της μόδας.

Γιαννουλάτος, Αναστάσιος, Αρχιεπίσκοπος Τιράνων και πάσης Αλβανίας. Συνέντευξη στον Νίκο Ξυδάκη, εφημ. *Η Καθημερινή*, 31 Δεκεμβρίου 2010.

Θρησκεία και βία

[...] Καθημερινά γινόμαστε μάρτυρες εγκλημάτων που διαπράττονται στο όνομα του Θεού ή στο όνομα της θρησκείας, ενώ η διαδικτυακή και τηλεοπτική αναμετάδοση των εγκλημάτων αυτών αυξάνει τη φρίκη και τον αποτροπιασμό, διαχέοντας παράλληλα στις δυτικές κοινωνίες, όπως και στον τόπο μας, το αίσθημα ανασφάλειας και αβεβαιότητας, καθώς και την εχθρότητα έναντι των άλλων, ιδιαίτερα όσων έχουν πιο σκούρα επιδερμίδα από τη δική μας και ασπάζονται τη θρησκεία του Ισλάμ. Σε όποια γωνιά του πλανήτη και αν κοιτάξει κανείς θα δει είτε θρησκευτικής φύσεως πολέμους είτε εγκλήματα και σφαγές που διαπράττονται στο όνομα της θρησκείας — στην καλύτερη περίπτωση βία και καταναγκασμός που ασκούνται στο όνομα της θρησκείας: Αφγανιστάν, Πακιστάν, Ιράν, Υεμένη, Σαουδική Αραβία, Ιράκ, Συρία, Παλαιστίνη, Αίγυπτος, Λιβύη, Σουδάν, Τυνησία, Αλγερία, Νιγηρία, Κένυα, ο κατάλογος μοιάζει μακρύς και ατελείωτος με τις χώρες και τις περιοχές, όπου δεν γίνεται σεβαστή η θρησκευτική ελευθερία και ανεξιθρησκία και όπου καταπατούνται βάνουσα και βάρβαρα στοιχειώδη και θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, όπως αυτό της θρησκευτικής ελευθερίας.

Το ίδιο διαδεδομένη είναι η θρησκευτική νομιμοποίηση της βίας ή η εξύμνηση σύγχρονων μορφών «δίκαιου πολέμου», όπως στην περίπτωση των υπερσυντηρητικών χριστιανών φονταμενταλιστών της Αμερικής, ή η συγκεκριμένη, και μερικές φορές ακόμη και ανοιχτή, ευλογία των όπλων του πολέμου και των συγκρούσεων από θρησκευτικούς λειτουργούς, με τις περιπτώσεις του πολέμου στη Γεωργία και την Ουκρανία να αγγίζουν και τη δική μας, την ορθόδοξη οικογένεια. [...] Αποκεφαλι-

σμοί ανθρώπων, πυρπολήσεις εκκλησιών και ανείπτες φρικαλεότητες και πρακτικές, που ο μέσος άνθρωπος του πολιτισμένου κόσμου θεωρούσε πως έχουν πια απωθηθεί και εξοριστεί στις πιο σκοτεινές γωνιές της ιστορίας, έχουν γίνει θέαμα καθημερινό και αποτρόπαιο [...].

Αναμφισβήτητα, αυτό το οποίο έχουμε επειγόντως ανάγκη είναι μοντέλα ειρηνικής συνύπαρξης, διαλόγου, ανοχής και καταλλαγής μεταξύ θρησκευτικών κοινοτήτων. Τρόποι επικοινωνίας, αλληλογνωριμίας και αποδοχής. [...]

Το φαινόμενο του θρησκευτικού φανατισμού, όμως, καλεί και εμάς τους Ορθόδοξους Έλληνες σε μετάνοια και αυτοκριτική εγρήγορση, καθώς και στην υπέρβαση του διαχρονικού πειρασμού μας πως είμαστε ο νέος περιούσιος, ο νέος εκλεκτός λαός του Θεού, ένας πειρασμός που συχνά οδηγεί στον αποκλεισμό των άλλων και των διαφορετικών, καθώς και στην απόρριψη των ξένων, των προσφύγων και των μεταναστών. Επιτρέψτε μου να θυμίσω στην αγάπη σας ότι είμαστε αληθινοί χριστιανοί στο μέτρο και το βαθμό που παραμένουμε πιστοί στην ευαγγελική εντολή της αγάπης όλων ανεξαιρέτως των ανθρώπων, ανεξαρτήτως φυλής, φύλου, θρησκείας, κοινωνικής τάξης και προέλευσης, μιας αγάπης που περιλαμβάνει ακόμη και τους εχθρούς, είμαστε αυθεντικοί ορθόδοξοι, όταν δεν υποκύπτουμε στον πειρασμό να επιβάλουμε, με τα κοσμικά μέσα, τη βασιλεία του Θεού και να εκριζώσουμε με τη βία τα ζιζάνια που εμποδίζουν ή καθυστερούν την έλευσή της. Και είμαστε πιστοί στο διαχρονικά οικουμενικό πνεύμα του Ελληνισμού, όταν παραμένουμε ανοιχτοί και καταδεκτικοί σε όσους, διά των γραμμάτων, της παιδείας και της υιοθέτησης των αξιών μας επιθυμούν να ενταχθούν, να ζήσουν και να προκόψουν στην κοινωνία μας. [...]

Ιγνάτιος, Μητροπολίτης Δημητριάδος και Αλμυρού (2015). Η εξάπλωση του φαινομένου του θρησκευτικού φανατισμού και η μαρτυρία και το μαρτύριο των χριστιανών στο σύγχρονο κόσμο. Εισήγηση στο Διεθνές Διεπιστημονικό Συνέδριο με θέμα: «Θρησκεία και Βία» (Α.Π.Θ., 27-29 Απριλίου 2015) (απόσπασμα).

Φονταμενταλισμός:

Θεολογικό ρεύμα του αμερικανικού προτεσταντισμού, εχθρικό απέναντι στην επιστήμη, που στοχεύει στην επιστροφή στις εθνικές και θρησκευτικές παραδόσεις. || (επέκτ.) κάθε ιδεολογικό, πολιτικό κτλ. ρεύμα με παρόμοιες αρχές και στόχους: Μουσουλμανικός ~.

Λεξικό της κοινής νεοελληνικής (Ίδρυμα Μ.Τριανταφυλλίδη)

Κάθε μορφή βίας στο όνομα της αλήθειας (θρησκευτικής, εθνικής, ιδεολογικής) επονομάζεται φονταμενταλισμός και αποτελεί συνώνυμο του φανατισμού, είτε εκδηλώνεται ως μαζική δολοφονία [...] είτε ως «ιερός πόλεμος» της ισλαμικής τρομοκρατίας, των χριστιανικών σταυροφοριών και του επονεϊδιστου αντισημιτισμού.

Μπέγζος, Μ., Ο φονταμενταλισμός του ατομικισμού, εφημ. *Το Βήμα* (ηλ/νική έκδοση), 31.7.2011.

Ο ξένος μου εαυτός

[...] Χτίζουμε τείχη γύρω από την οικογένειά μας και τους συγγενείς μας για τους οποίους είμαστε πρόθυμοι να δώσουμε και τη ζωή μας, αδιαφορώντας αν στην υπόλοιπη δραστηριότητά μας πατάμε επί πτωμάτων για να εξελιχθούμε ή κλέβουμε το δημόσιο χρήμα ή ρυπαίνουμε το περιβάλλον ή προκαλούμε ατυχήματα κ.ο.κ. [...]

Η ανακάλυψη των δικών μας ελαττωμάτων και αντιφάσεων εγείρει έντονο άγχος το οποίο απαιτεί κατευνασμό. Αυτός έρχεται συνήθως με την απόδοση στον άλλον του αρνητικού προσήμου, με το να χαρακτηρίσω την ιδιαιτερότητά του επικίνδυνη. Ο ξένος δηλαδή "πληρώνει" το γεγονός ότι σε ένα βαθμό ο εαυτός μου μου είναι ξένος. Γίνεται περισσότερο κακός στα μάτια μου, διότι του έχω αποδώσει και μέρος της δικής μου κα-

κίας την οποία δεν αντέχω να αντικρίσω. [...] Σπάνια αντιμετωπίζουμε τη διαφορετικότητα του άλλου θετικά, διότι τότε θα έπρεπε αναγκαστικά να δούμε τον εαυτό μας περισσότερο κριτικά. [...]

Η έννοια του ξένου στους Τρεις Ιεράρχες

Αν οι Τρεις Ιεράρχες αντιμετώπιζαν το ξένο και το διαφορετικό πολιτικά, θα αρνιόντουσαν τη συνάντηση και την ώσμωση με τον ελληνισμό. Το αποτέλεσμα θα ήταν ένας χριστιανισμός κατώτερος από αυτόν που ζούμε σήμερα. Ο ελληνισμός αποτελούσε έναν ριζικά διαφορετικό πολιτισμό από τον Ιουδαϊκό. Οι Τρεις Ιεράρχες λόγω της σοφίας και της αγιότητάς τους, χωρίς να το γνωρίζουν ουσιαστικά εφάρμοσαν τη λογική των ζώντων οργανισμών: το κύτταρο βρίσκεται σε διαρκή ανταλλαγή της ύλης με τα γειτονικά του κύτταρα και με το αίμα που κυκλοφορεί μέσα στα αγγεία. Η ανταλλαγή αυτή είναι απαραίτητη προκειμένου το κύτταρο να μη νεκρωθεί και, έμμεσα, προκειμένου να διατηρήσει την ταυτότητά του. Διότι νεκρό και αποσυντεθειμένο παύει να έχει ταυτότητα.

Οι πολιτισμοί, επειδή είναι ζωντανοί, βρίσκονται σε διαρκή ανταλλαγή και ώσμωση. Έτσι εμπλουτίζονται οι ίδιοι αφ' ενός, ενώ ταυτόχρονα συμβάλλουν σε μεγαλύτερη προσέγγιση και καλύτερη κατανόηση των ανθρώπων. Χωρίς αυτή την αλληλεπίδραση των πολιτισμών οι διάφοροι λαοί και τα έθνη θα παρέμεναν απολύτως ξένα και ακατανόητα το ένα για το άλλο. Και, φυσικά, αυτό θα κατέληγε σε ακόμη μεγαλύτερη εχθρότητα από αυτή που βλέπουμε σήμερα, αφού το άγνωστο το φοβόμαστε. Και, φυσικά, χωρίς αυτή την κινητικότητα και ανάμιξη των πολιτισμών δεν θα ήταν δυνατό η Εκκλησία να επιτελέσει το ιεραποστολικό έργο της διάδοσης του Ευαγγελίου.

Θερμός, π. Β. (2005). *Οι δικοί μου οι ξένοι*. Αθήνα: Εν πλω, σ. 162-165.

Θρησκευτικές διαφορές

Η ειρηνική συμβίωση των θρησκευτικών κοινοτήτων μπορεί γενικά να προέλθει από δύο αντίθετες αφετηρίες. Είτε από την αδιαφορία για τη θρησκευτική εμπειρία, είτε από τη συνειδητή βίωση της βαθύτερης ουσίας της θρησκείας, όπως προβάλλει στη ζωή πολλών εξαιρετικών προσωπικοτήτων όλων των θρησκειών. Αντιστρόφως, η θρησκευτική μισαλλοδοξία και η εχθρότητα ανάμεσα σε συνυπάρχουσες θρησκευτικές κοινότητες είναι δυνατόν να αναπτυχθούν είτε από σπέρματα θρησκευτικού τύπου, έναν ακραίο φανατισμό, είτε από μη θρησκευτικές ρίζες, π.χ. παράγοντες πολιτικούς, εθνικιστικούς ή αιτίες ψυχολογικές, ιδιοτελείς, που ζητούν να χρησιμοποιήσουν τη θρησκεία για άλλες επιδιώξεις... Βάση κοινής αποδοχής για την ειρηνική συνύπαρξη των θρησκευτικών κοινοτήτων, αλλά και των μη θρησκευτικών κύκλων... νομίζω ότι πρέπει να αποτελέσει η ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως και γενικότερα ο έμπρακτος σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. [...]

Ελευθερία και Αγάπη

Η ελευθερία της αγάπης δεν δεσμεύεται από τις πεποιθήσεις του άλλου[...]. Η χριστιανική αγάπη έχει εξ ορισμού πανανθρώπινες, παγκόσμιες διαστάσεις. Κανένας φραγμός δεν μπορεί να την αναστείλει, ούτε εθνικός ούτε θρησκευτικός. Όταν αποδεχόμαστε τον άλλο άνθρωπο και την άλλη κοινότητα με βαθύ σεβασμό της ελευθερίας τους, χωρίς την απαίτηση να δεχθούν αναγκαστικά τις δικές μας απόψεις, έχουμε άνεση αναστροφής με τους οπαδούς διαφορετικών θρησκευτικών αντιλήψεων, βαθύ σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, προθυμία ουσιαστικής συνεργασίας για την παγκόσμια αποδοχή και την υπεράσπισή τους. [...]

Διάλογος

Διάλογος που σέβεται τις θρησκευτικές αρχές και απόψεις των άλλων δεν σημαίνει συγκρητισμό και αποχρωματισμό της πίστεώς μας. Αντίθετα, απαιτεί ουσιαστική γνώση της πίστεώς μας μαζί με συνεχή βίωσή της [...]. Παράλληλα με τον θεωρητικό διάλογο, στις πολυθρησκευτικές κοινωνίες προσφέρονται σημαντικές ευκαιρίες για έναν "διάλογο ζωής". Ο τελευταίος δεν απαιτεί αποδοχή ή συμ-

φωνία σε θέματα θρησκευτικών πεποιθήσεων, αλλά επικεντρώνεται στην κοινή αντιμετώπιση των καθημερινών προβλημάτων [...]. Εγκατάλειψη του διαθρησκειακού διαλόγου οδηγεί στην ανάπτυξη νέων εκφράσεων θρησκευτικού φανατισμού, που τελικά καταλήγουν σε έναν άλλο φοβερό, “διάλογο”, ανάμεσα στις αιφνιδιαστικές ενέργειες των τρομοκρατών και τους πυραύλους των ισχυρών.

Γιαννουλάτος, Αναστάσιος, Αρχιεπίσκοπος Τυράνων και πάσης Αλβανίας (2015).
Συνύπαρξη: Ειρήνη, Φύση, Φτώχεια, Τρομοκρατία, Αξίες. Θρησκευσιολογική θεώρηση.
Αθήνα: Αρμός, σσ. 45, 73-74, 149-150.

Ισοτιμία

Λέγει ο Γέροντας Αρσένιος: "Κανένας δεν έχει κάτι παραπάνω ως δώρο από τον δημιουργό, ώστε να μεταβληθεί από άνθρωπο σε δεσπότη ανθρώπου [...]. Μεγάλο αμάρτημα είναι, και επομένως σοβαρό νόσημα, να γίνεται κανείς δεσποτικός κυρίαρχος πάνω στον άλλον. Μονάχα διάκονος οφείλει να είναι, όποια εξουσία και όποιο χάρισμα κι αν έχει. Αλλά όσο η ισοτιμία αυτή δεν πραγματώνεται στις πολιτείες μας, κι όσο ο άνθρωπος αγωνίζεται να τη φτάσει, οφείλει να εφαρμόζει το νόμο του Θεού για την φιλανθρωπία".

Ματσούκας, Ν. (1993). *Ζηλωτικά πόλεως Θεσσαλονίκης*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σ. 108.

Επιχειρηματολογία για την αντιμετώπιση του φανατισμού.

Ας κάνουμε στο τέλος κάτι όλοι και όλες μαζί. Ο/Η εκπαιδευτικός υποδύεται έναν φανατικό συμμαθητή/μια φανατική συμμαθήτρια. Όλες και όλοι εσείς τού/τής περιγράφετε πώς αισθάνεστε και ποιες δυσκολίες αναφύονται στις μεταξύ σας σχέσεις. Θέτετε ερωτήματα, διερευνάτε τα κίνητρά του/της και επιχειρηματολογείτε, με βάση όσα μάθαμε σε αυτήν την ενότητα, προσπαθώντας να τον/την αποτρέψετε από αυτήν την επιλογή.